המרכז ליהדות ומדינה
מבית מכון הרטמן

מרכז מנומדין למשפט יהודי ודמוקרטי
مركز منوماديـن للقضاء اليهودي والديمقراطي
Menomadin Center for Jewish & Democratic Law
הפקולטה למשפטים
אוניברסיטת בר־אילן

MENOMADIN
foundation

יהדות ומדינה
בצל המהפכה המשפטית

סקירה

יהדות ומדינה
בצל המהפכה המשפטית

סקירה

אייר ה'תשפ"ג | מאי 2023

דין. תורה.
יהדות ומדינה בצל המהפכה המשפטית
סקירה

אריאל מואב ואלעד קפלן

מחקר: הודיה זנג וגלעד קרפ

עיצוב גרפי: סטודיו ענת ומאיה

© כל הזכויות שמורות

המרכז ליהדות ומדינה

מכון שלום הרטמן SHALOM HARTMAN INSTITUTE

judaism.state@shi.org.il

מרכז מנומדין למשפט יהודי ודמוקרטי
مركز منومادين للقضاء اليهودي والديمقراطي
Menomadin Center for Jewish & Democratic Law
הפקולטה למשפטים
אוניברסיטת בר־אילן

MENOMADIN foundation

cjdl.contact@biu.ac.il

הודפס בדפוס כספית

ירושלים

אייר ה'תשפ"ג | מאי 2023

המרכז ליהדות ומדינה

המרכז ליהדות ומדינה מבית מכון הרטמן הוא מרכז מדיניות, שפועל לאיתור וקידום פתרונות בסוגיות הנוגעות למתח שבין תפיסות יהודיות ודתיות לבין התנהלותה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית שבה אוכלוסיות מגוונות. מטרת המרכז היא לממש את הערכים היסודיים של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית וכבית לאומי לעם היהודי כולו, באמצעות עיצוב מחדש של סוגיות מדיניות העוסקות במפגש שבין היהדות לבין המדינה.

המרכז מקדם סדר יום של יהדות מגוונת ומרובת פנים באמצעות קידום מדיניות, חשיבה ומחקר מוכווני שינוי והשפעה על השיח הציבורי. המרכז שואף להביא לשינוי המדיניות הקיימת על ידי יצירת וביסוס רעיונות, נרטיבים וכיווני מדיניות חדשים, והטמעתם במדיניות הישראלית באמצעות פעולות בכנסת, אל מול הממשלה, ברשויות המקומיות וכן בשיח הציבורי בישראל ובעם היהודי. נושאי הליבה שבהם עוסק המרכז הם: מיהו יהודי, שבת במרחב הציבורי, נישואין וגירושין בישראל ויהדות במערכת החינוך.

מרכז מנומדין למשפט יהודי ודמוקרטי

מרכז מנומדין למשפט יהודי ודמוקרטי באוניברסיטת בר-אילן פועל מתוך חזון לפיו זהותה היהודית והדמוקרטית של מדינת ישראל צריכה ויכולה להיות מקור לאחווה ושגשוג. לשם כך, מפתח המרכז תשתית משפטית ואקדמית לחיבור מרכיבי הזהות הישראלית ושילובה בשיח הציבורי. תוכניות המרכז מבקשות להעשיר את המחקר, לעצב סוכני שינוי ולפתח פתרונות עבור זהותה היהודית והדמוקרטית של מדינת ישראל. בכלל זה, עורך המרכז פעילות חינוכית וציבורית ענפה, אשר מבוססת על שיח ביקורתי ומכיל בין שונים ומחויבות למתן ביטוי ומענה למגוון הקהילות המרכיבות את החברה הישראלית. במסגרת הפעילות משתתפים אנשי ציבור, משפט וחברה ומגוון חוקרות וחוקרים, בראשות ראש המרכז פרופ׳ שחר ליפשיץ.

המרכז משתמש במתודולוגיות מבוססות מחקר בכדי להתוות דרך על סמך שיח ביקורתי ומכיל ופועל מתוך מחויבת לצרכים, להעדפות, לאמונות ולחששות של קהילות שונות בחברה הישראלית. בכך משמש המרכז כבית רעיוני לעיסוק בשאלות תיאורטיות, נורמטיביות ומוכוונות-מדיניות שנוגעות לזהותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

בארץ־ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו ה
הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי
לאומיים וכלל־אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים ה

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל
פזוריו, ולא חדל מתפלה ומתקוה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את
המדינית.

מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ל
במולדתם העתיקה, ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחד
מעפילים ומגינים הפריחו נשמות, החיו שפתם העברית, בנו כפרים
והקימו ישוב גדל והולך השליט על משקו ותרבותו, שוחר שלום
עצמו, מביא ברכת הקידמה לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמא
ממלכתית.

בשנת תרנ"ז (1897) נתכנס הקונגרס הציוני לקול קריאתו של הוג
המדינה היהודית תיאודור הרצל והכריז על זכות העם היהודי ל
לאומית בארצו.

זכות זו הוכרה בהצהרת בלפור מיום ב' בנובמבר 1917 ואושרה במנד
מבר הלאומים, אשר נתן במיוחד תוקף בין־לאומי לקשר ההיסטורי
היהודי לבין ארץ־ישראל ולזכות העם היהודי להקים מחדש את בי
השואה שנתהוללה על עם ישראל בזמן האחרון, בה הוכרעו לטבו
יהודים באירופה, הוכיחה מחדש בעליל את ההכרח בפתרון בעית ה
מחוסר המולדת והעצמאות על ידי חידוש המדינה היהודית בארץ
אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם
מעמד של אומה שוות־זכויות בתוך משפחת העמים.

שארית הפליטה שניצלה מהטבח הנאצי האיום באירופה ויהודי
אחרות לא חדלו להעפיל לארץ־ישראל, על אף כל קושי, מניעה

מבוא

השפעת המהפכה המשפטית על תחומי יהדות ומדינה

אחת מן המוטיבציות המרכזיות של חלק גדול ממובילי המהפכה במערכת המשפט, היא השאיפה לשנות את מרקם היחסים העדין שבין היהדות והמדינה בשני מישורים: א. חקיקה ופעילות ממשלתית נרחבת שמתוכננת בסוגיות אלו; ב. החלשת מעמדו של בית המשפט העליון כמעצב מדיניות דה-פקטו בתחום. מוטיבציה זו באה לידי ביטוי בדבריהם של חברי הקואליציה של הכנסת ה-25[1] והיא משתקפת בהסכמים הקואליציוניים לכינון ממשלת ישראל ה-37.

בלב הצעת הקואליציה לשינויים במערכת המשפט וחלק מן הפשרות האפשריות שפורסמו, ניצבים שני העקרונות הבאים:

א. **החלשת כוחה של מערכת המשפט אל מול הממשלה (והקואליציה).** צעדים כמו שינוי הרכב הועדה למינוי שופטים וצעדים אחרים, ביטול או צמצום של יכולת בתי המשפט להשתמש בעילת הסבירות וצמצום סמכותם של היועצים המשפטיים לממשלה, צפויים להחליש את כוחה של מערכת המשפט כגורם שמבקר את הפעילות של גופי שלטון.

ב. **צמצום סמכות בג"ץ לבטל חוקים באמצעות חקיקת פסקת התגברות.** צעדים אלו יפחיתו את הביקורת השיפוטית על חקיקה שעומדת בסתירה לחוקי היסוד ויכולים לאפשר חקיקה מחדש של חוקים שנפסלו בעבר על ידי בית המשפט העליון.

למידת היישום של שני העקרונות הללו השפעה רבה על שלוש זרועות השלטון במדינת ישראל, ובתפקידן כמעצבות מדיניות בסוגיות יהדות ומדינה. זאת, מכיוון שלבית המשפט יש השפעה רב-שכבתית על תהליכי קבלת החלטות על ידי גופים ציבוריים: ◄

* במסמך זה סקירה ראשונית של פסקי דין, עתירות תלויות ועומדות והליכי חקיקי בתחומי יהדות ומדינה, מנקודת מבט שעוסקת בהשפעה של המהפכה המשפטית על סוגיות אלו. מטבע הדברים, יתכן שניתן להרחיב ולהעמיק את הסקירה שנעשתה כאן, ונשמח לקבל הערות והצעות לכתובות המייל המופיעות בראש המסמך.

1 כך למשל, תקף ח"כ משה גפני את פסיקות בתי המשפט והצהיר כי יפעל בחקיקה לשינוי מערכת המשפט: "יש נושאים נוספים של דת ומדינה שבסוף מתנזקים למקום אחד: לבג"ץ. שבת זה הבג"ץ, החמץ זה הבג"ץ. כל נושא בני הישיבות, הגיור... כשהדברים מגיעים לבג"ץ, השופטים המנותקים מהעם עושים ככל העולה על רוחם ועוקרים כל שמץ של יהדות מחיי העם. חייבים להעביר חקיקה שתעצור את הפסיקה האנטי-יהודית שלהם" (בן שאול, "גפני: נדרש את פסקת ההתגברות", אתר ערוץ 7, 12.1.21). בדומה לכך צוטט ח"כ דוד אמסלם (הליכוד): "השמאל הרדיקלי בהובלת בג"ץ רוצה למחוק כל זהות יהודית" (ראיון לאראל סג"ל, ערוץ 14, 23.2.22).

1. האפשרות לעתור לבית המשפט מחייבת בחינה של תהליך קבלת ההחלטות לאור עקרונות מנהליים וחוקתיים. כלומר, ההיתכנות לביקורת שיפוטית על ההחלטה יכולה להוביל לשיפור התהליך גם אם עתירה לא תוגש בסופו של דבר.
2. לאחר הגשת עתירה לבית המשפט המדינה מחויבת לבחון את ההחלטה ולהשיב לעתירה. במסגרת זו לפעמים מתקבלות החלטות חדשות ונעשים שינויים ותיקונים במדיניות, ואף תיקוני חקיקה. עתירות רבות אינן מסתיימות בפסק דין והכרעה אלא במחיקת העתירה לאחר שינוי בהחלטות ובהנחיות.
3. במקרים מסוימים בית המשפט יבטל את ההחלטה ויעניק סעד לעותרים.

בנוסף לאלה, לבתי המשפט ולמערכת המשפט בכלל אפקט שמאזן הליכי חקיקה של הכנסת ותהליכי קבלת החלטות של הממשלה. אפקט זה הוביל לכך שהצעות חוק החלטות ממשלה רבות עוצבו על בסיס הנחה שיזכו לביקורת שיפוטית.

צמצום הביקורת השיפוטית על החלטות שלטוניות, ובנושאי יהדות ומדינה בפרט, יכול להשפיע בכל המישורים שתוארו. צמצום זה עלול להגביל את הבחינה של החלטות מנהליות בעת קבלתן, להפחית את היקף הבחינה והתיקון של החלטות מנהליות לאחר הגשת עתירה לבית המשפט וכן להוביל לכך שפחות עתירות יתקבלו על ידי בית המשפט. ייתכן כי זה יוביל לצמצום ההגנה על זכויות הציבור בסוגיות של יהדות ומדינה במרחב הציבורי. יחד עם זאת, המעורבות של בית המשפט מאפשרת לגלגל סוגיות חברתיות מורכבות לפתחו. צמצום המעורבות השיפוטית בסוגיות הנוגעות לשאלות של זהות יכולה לפתוח פתח למשא ומתן חברתי, מקומי וארצי, וכן לעודד רשויות אחרות לקחת אחריות על ההסדרים הנוגעים לסוגיות אלו.

א. ההשפעה על הפעילות הפרלמנטרית והממשלתית

בשנים האחרונות הוצעו מספר הצעות חוק שנועדו להפוך או "לעקוף" החלטות של בית המשפט בסוגיות שונות בתחומי יהדות ומדינה. הסוגיות המרכזיות בתחומים אלו מרוכזים בהסכמים הקואליציוניים לכינון ממשלת ישראל הנוכחית שכוללים שינויים מרחיקי לכת של המצב הקיים, תחת ההנחה שיקבעו בהיעדר ביקורת שיפוטית או תחת ביקורת שיפוטית מוחלשת.

שינויים אלו כוללים בעיקר צעדי חקיקה כמו חוק החמץ בבתי החולים, חוק גיור ריכוזי, חוקים להשוואת סמכויות בתי הדין הרבניים למערכת המשפט, חוק להקפאת מתווה הכותל, חוק יסוד לימוד תורה וצמצום החוק לאיסור הפליה. לצד אלו, היעדר ביקורת שיפוטית משפיעה גם על אפשרויות פעילות הממשלה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי במדיניות אי הפעלת סמכות שר הפנים בנושא חוקי העזר העירוניים בתחום פתיחת העסקים בשבת.

סקירת החקיקה והפעילות הממשלתית בתחומי יהדות ומדינה:

1. קדימון : חוק החמץ

בהסכמים הקואליציוניים נקבע כי "הממשלה תחוקק חוק המסמיך את מנהלי בתי החולים לאסור הכנסת חמץ לבתי החולים בחג הפסח". זאת, בהמשך למדיניות הרבנות הראשית לישראל ומספר בתי חולים שנפסלה על ידי בית המשפט. מדיניות זו שנקבעה על פי נוהל הרבנות הראשית שקבע כי בפסח יש לאסור הכנסת מוצרי מזון שלא נרכשו על ידי בתי החולים וכי יש להורות למאבטחי בתי החולים לאכוף זאת.[2] נוהל ומדיניות אלו נפסלו על ידי בית המשפט, לאחר שנבחנו מספר הצעות פשרה שנדחו כולן על ידי הרבנות הראשית. בשנת 2020 פסק בית המשפט כי על בתי החולים לאפשר הכנסת מזון לשטחי בתי החולים בחג הפסח.[3]

בתגובה לפסק הדין, הגיש ח"כ משה גפני (יהדות התורה) הצעה לתיקון חוק זכויות החולה, שמגבילה הכנסת מזון למוסדות רפואיים בחג הפסח.[4] הצעת חוק זו זהה להצעות שהונחו לראשונה בשנת 2020 בתגובה לפסק הדין, וזכתה להליך חקיקה מזורז כדי לסיימו עד לחג הפסח שזה עתה חלף. בדיוני הכנת החוק בועדת הבריאות עלתה סוגיית בדיקות התיקים על

2 הרבנות הראשית לישראל, אגף כשרות, נוהל "בתי חולים" מיום 10.9.2017, עמ' 13.

3 בג"ץ 1550/18, הוגש על ידי עמותת הפורום החילוני ואחרים; בג"ץ 1710/18, הוגשה על ידי עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל.

4 הצעת חוק זכויות החולה (תיקון - הכנסת מזון למוסדות רפואיים בחג הפסח), התשפ"ג-2023, פ/1793/25.

ידי מאבטחי בתי החולים, ובשל חשש מביקורת שיפוטית נקבע בחוק כי אמנם למנהל בית החולים תינתן סמכות לקבוע הגבלות על הכנסת מוצרי מזון לבית החולים בפסח ולהסמיך עובדים בבית החולים ליידע את הבאים בשערי בית החולים בנוגע להגבלות, אך הם לא יוכלו לחטט בתיקיהם.

2. חוק גיור ריכוזי

סעיפי ההסכמים הקואליציוניים כוללים חקיקה של חוק גיור ריכוזי, לפיו המדינה תכיר בגיורים שנעשו בכפוף לרבנות הראשית בלבד. סעיפי אלו נועדו להכשיר, ככל הנראה, הצעת חוק ברוח תזכיר חוק משנת 2017 שהפיץ ח"כ אריה דרעי שכיהן באותה העת כשר הפנים.[5]

במצב החוקי הקיים מערך הגיור הממלכתי הכפוף להוראות הרבנות הראשית פועל מכוח סמכות שיורית של הממשלה. במשך השנים ניתנו מספר פסקי דין של בית המשפט שהורו למשרד הפנים להכיר בגיורים עצמאיים שלא נעשים על ידי מערך הגיור, לצרכי רישום במשרד הפנים וקבלת מעמד מכוח חוק השבות.[6] זאת, בזמן שהרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים מכירים ביהדותו של אדם לפי כלליהם, כך שעל אף ההכרה של משרד הפנים – מתגיירים בגיורים עצמאיים אינם יכולים להינשא במדינת ישראל.

במשך השנים עלו מספר הצעות חוק[7] שנועדו לאפשר לאזרחים רבים יותר שהתגיירו כהלכה להינשא כדת משה וישראל – ונדחו כולן על ידי המפלגות החרדיות (ולעתים הדתיות), על אף שחלק מן ההצעות שמרניות יחסית ומגבילות את ההכרה בגיורים עצמאיים. תזכיר החוק משנת 2017 נועד להכפיף את ההכרה בגיורים שנעשים במדינת ישראל לרבנות הראשית, ובכלל לעקוף את פסקי הדין שניתנו בנושא במשך השנים.

5 תזכיר חוק גיור ממלכתי בישראל תשע"ז-2017.

6 פסקי הדין העיקריים לעניין זה: בג"ץ 230/86 מילר נ' שר הפנים, פ"ד מ(4) 436 (1986); בג"ץ 264/87 התאחדות הספרדים שומרי תורה - תנועת ש"ס נ' מנהל מינהל רישום האוכלוסין, פ"ד מג(2) 730 (1989); בג"ץ 1031/93 פסרו (גולדשטיין) נ' שר הפנים, פ"ד מט(4) 661 (1995); בג"ץ 5070/95 נעמת - תנועת נשים עובדות ומתנדבות נ' שר הפנים, פ"ד נו(2) 721 (2002); בג"ץ 2597/99 רודריגז-טושביים נ' שר הפנים, פ"ד נח (5) 412 (2005); בג"ץ 2859/99 מקריניה נ' שר הפנים, פ"ד נט (6) 721 (2004); בג"ץ 7625/06 רגצ'ובה נ' משרד הפנים (נבו, 31.3.2016); בג"ץ 11013/05 דהן נ' שר הפנים (נבו, 1.3.2021).

7 הצעות החוק העיקריות שנידונו בשנים האחרונות: הצעת חוק הגיור (הוראת שעה), התשע"ד-2014, פ/2361/19 (מגישים: עליזה לביא ואלעזר שטרן); הצעת חוק הגיור הממלכתי התשע"ח-2018 (מסקנות ועדת נסים); הצעת חוק לתיקון פקודת העדה הדתית (המרה) (גיור על ידי רב מקומי וראש ישיבה), התשפ"א-2021, פ/1846/24 (מגישים: יוליה מלינובסקי ואחרים); תזכיר חוק מערך הגיור, התשפ"ב-2022 (גובש על ידי השר לשירותי דת דאז, מתן כהנא).

3. השוואת סמכויות בתי הדין הרבניים לבתי המשפט

ההסכים הקואליציוניים כוללים סעיף הקובע כי הממשלה תפעל לחקיקה המסמיכה את בתי הדין הרבניים לדון כבורר בדיני ממונות, וכי לבתי הדין תהיה סמכות בוררות בעניין אזרחי בהסכמת הצדדים. כמו כן, נקבע כי יושווה מעמדן של תקנות סדר הדין האזרחי לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים. בהסכם עם סיעת ש"ס נקבע גם נקבע כי הממשלה תפעל להשוואת תנאי בתי הדין הרבניים למערכת בתי המשפט.

בשנת 2006 קבע בית המשפט כי בתי הדין הרבניים אינם מוסמכים לדון בעניינים ממוניים,[8] אף אם הדבר בא בהסכמת הצדדים אלא אם הדבר יעוגן בחקיקה מפורשת. עד לקביעת בג"ץ, בתי הדין הרבניים דנו במכלול דיני הממונות, ולא רק בענייני נישואין וגירושין. בשנים האחרונות, הונחו מספר הצעות חוק שמבקשים להסמיך את בתי הדין הרבניים כבורר בהסכמת הצדדים, ובהסכמים הקואליציוניים הצעה זו מצטרפת למספר צעדים שהולכים ומשווים את סמכויות בתי הדין הרבניים לבתי המשפט.

4. הכפפת מנהג המקום בכותל המערבי לרבנות הראשית

בשנת 2013 מינה ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו, צוות מייעץ לסוגיית הסדרי התפילה בכותל המערבי, שהחליט להמליץ על מתווה כולל להקמת רחבת תפילה נוספת לרחבה. על פי המתווה, ברחבת התפילה הדרומית שתתווסף תתאפשר תפילה במתכונת פלורליסטית ושוויונית ויינתן מקום מכבד למנהגי הזרמים השונים ביהדות. בשנת 2016 אושר המתווה בהחלטת ממשלה. החל משנת 2013 הוגשו שורה של עתירות לבג"ץ בעניין הכותל. במהלך הדיונים בעתירות שהתקיימו לאחר גיבושו של מתווה הכותל, בית המשפט העליון העביר ביקורת על הממשלה בנושא אך נמנע מלפסוק גם לאחר חמישה דיונים שהתקיימו מאז, האחרון שבהם בפברואר 2023.

השר לשירותי דת מיכאל מלכיאלי וח"כ אוריאל בוסו (ש"ס) הניחו את הצעת חוק שמירת הקדושה של הכותל המערבי ורחבתו התשפ"ג-2022 (פ/456/25), כפי שנקבע בהסכמים הקואליציוניים. נוסח הצעת החוק, שהונח לראשונה על שולחן הכנסת בשנת 2016, מכפיף, למעשה, את הנהוג בכותל המערבי לרבנות הראשית שתקבע מהו מנהג המקום ובכך סותם את הגולל על המתווה.

8 בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (נבו, 6.4.2006).

5. חוק יסוד: לימוד תורה

סעיפי ההסכמים הקואליציוניים עם המפלגות החרדיות קבעו, בין היתר, כי "תושלם חקיקת חוק יסוד: לימוד תורה". הצעת חוק זו, שהונחה לראשונה בשנת 2018,[9] כוללת שני סעיפים: הראשון הצהרתי באופיו וקובע כי "לימוד התורה הוא ערך יסוד במורשת העם היהודי" והשני קובע כי זכויותיהם וחובותיהם של לומדי תורה יושוו ל"מי שמשרתים שירות משמעותי את מדינת ישראל והעם היהודי."

לפי דברי ההסבר להצעת החוק, היא נועדה לתת מענה לסוגיה "שבית המשפט העליון ביקש מהכנסת להסדיר". בפסק הדין שניתן בבג"ץ [10] הוחלט ברוב דעות לבטל את הסדר הפטור ודחיית השירות לבני ישיבות שנקבע בחוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו–1986, תוך קביעה כי בטלותו תיכנס לתוקף בתוך שנה מיום מתן פסק הדין, אז על כל תלמיד ישיבה תחול חובת גיוס. מאז ועד היום, מועד מימוש פסק הדין נדחה מספר פעמים בכדי לאפשר לכנסת לחוקק חוק שיסדיר את סוגיית הגיוס.

מטרתו של חוק היסוד המוצע, אם כן, לאפשר לכנסת לחוקק חוק גיוס בחסות חוק היסוד, שלא ייפסל על ידי בג"ץ. בין אם הדבר אפשרי מבחינה משפטית ובין אם לאו, למהלך זה צפויות השלכות נוספות מעבר לשאלת הגיוס והיא ההגדרה בחוק של המושגים "לימוד תורה" או אף "תורה".

6. צמצום חוק איסור הפליה במוצרים ושירותים בשל אמונה דתית

מטרתו של חוק איסור הפליה במועצים, בשירותים ובכניסה למקומות בידוק ולמקומות ציבוריים תשס"א-2000 היא "לקדם את השוויון ולמנוע הפליה בכניסה למקומות ציבוריים ובהספקת מוצרים ושירותים. מאז חקיקתו, חוק זה משמש להגנה על אוכלוסיות שעלולות להיות מופלות.

בהסכמים הקואליציוניים נקבע כי יש לתקן את החוק כך שהפרדה לא תיחשב לאפליה אסורה, שתתאפשר יצירת וקיום קהילות מגורים על רקע דתי ושיתאפשר לבית עסק להימנע מלספק שירות או מוצר בשל אמונה דתית (בתנאי שיש לציבור חלופה נאותה לשירות או מוצר זה).

9 הצעת חוק יסוד: לימוד תורה, פ/5189/20 (מגישים: יואב בן צור ואחרים).
10 בג"ץ 1877/14 התנועה למען איכות השלטון נ' הכנסת (נבו, 12.9.2017).

7. אישור חוקי עזר עירוניים להסדרת המסחר בשבת

בשנת 2018 התקבל בכנסת תיקון לפקודת העיריות – המוכר כ"חוק המרכולים" – שקובע כי כניסתם לתוקף של חוקי עזר בעניין פתיחת עסקים וסגירתם בימי מנוחה תהיה כפופה להסכמת שר הפנים, ובתנאי שפתיחתם "נדרשת כדי לספק צרכים אשר לדעת השר הם צרכים חיוניים".[11] התיקון לחוק נעשה בתגובה לפסיקת בג"ץ שקבעה כי יש לאשר את תוקפו של חוק העזר העירוני שחוקקה עיריית תל אביב-יפו וקבע קריטריונים לקבלת היתר לפתיחת עסק בשבת, אך שר הפנים נמנע מלהפעיל את סמכותו הקבועה בחוק ולאשרר את תוקפו. בין היתר, נקבע בפסק הדין כי "העירייה היא הגוף המתאים להכריע בדבר נקודת האיזון המתאימה, הנותנת משקל למכלול השיקולים הרלוונטיים, ובהם הרכב האוכלוסייה בכל מקום ומקום, דרך חייה ואופיה של העיר".[12]

באותה שנה, ובעקבות חוק המרכולים, דחה שר הפנים את חוקי העזר של חמש רשויות מקומיות. בשנים שחלפו מאז הגישו עשר רשויות מקומיות בקשה לאישור שינויים בחוקי העזר העירוניים בנושא "פתיחת עסקים וסגירתם" הכוללים הוראות בנושא פתיחת עסקים בשבת, ובקשתן טרם אושרה. חלק הרשויות המקומיות הללו עתרו לבג"ץ שיורה לשר הפנים לאשר או לדחות את השינויים בחוקי העזר.[13] עתירה זו עודנה תלויה ועומדת.

11 חוק לתיקון דיני הרשויות המקומיות (חוקי עזר בעניין פתיחתם וסגירתם של עסקים בימי מנוחה), התשע"ח-2018.

12 בג"ץ 6322/14, התאחדות הסוחרים והעצמאים הכללית נ' שר הפנים, פסקה 25 לפסק דינה של הנשיאה מרים נאור (2017).

13 ראו להלן בעמ' 17-18.

ב. ההשפעה על פעילות בתי המשפט כמעצבי מדיניות בתחומי יהדות ומדינה

נושאי יהדות ומדינה מתגלגלים פעמים רבות לפתחו של בג"ץ. ניתן למנות מספר גורמים לכך: ראשית, החקיקה המיושנת ולעתים מסורבלת בתחום. עקב המורכבות הפוליטית והציבורית של עיסוק בנושאי יהדות ומדינה, המחוקק נמנע לא פעם מהכרעה בסוגיות אלו ובמקום לשאוף להסדרה מעדיף להשאיר לקונות או חוסר בהירות בדין לפרשנות בית המשפט. שנית, סוגיות יהדות ומדינה משפיעות על המרקם החברתי ועל דמותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. השסע החברתי מתורגם לליטיגציה משפטית, שמאפשרת לצדדים לדרוש הכרעה שתכריע את המחלוקת. שלישית, בית המשפט מאפשר לקבוצות מיעוט, שחשות כי זכויותיהם נפגעות עקב ההסדרים הציבוריים, לבקש סעד והגנה.

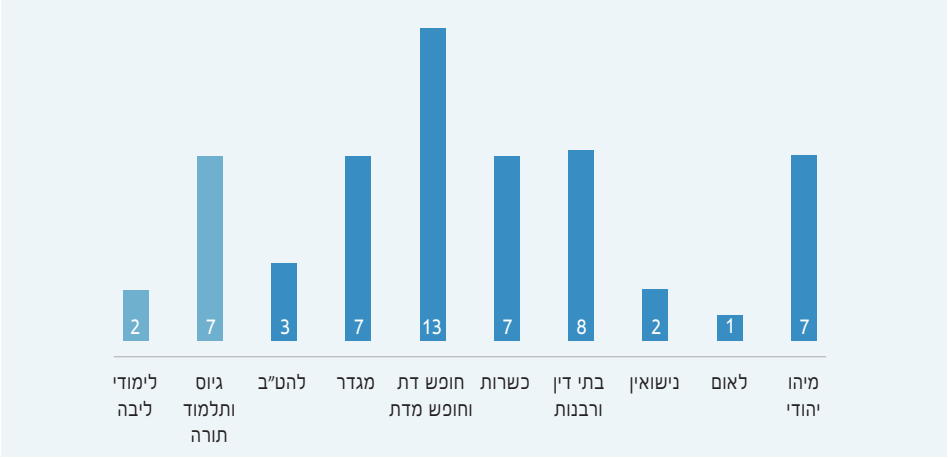
חשוב לציין כי פסקי הדין של בית המשפט בהם ניתן סעד לעותרים זוכים לחשיפה תקשורתית רחבה, באופן שעלול ליצור רושם כי בית המשפט מרבה להתערב בהחלטות שלטוניות. אולם, הנתונים מצביעים על כך שרוב העתירות בנושאי יהדות ומדינה אינן מתקבלות.[14] מאז שנת 2000 רוב הסוגיות המרכזיות שנוגעות לסוגיות יהדות ומדינה לסוגיות קרובות אמנם נידונו, בצורה כזו או אחרת, בתוך כותלי בית המשפט,[15] אך מיעוט של העתירות התקבלו ורובן נדחו או נמחקו, לעתים לאחר שינוי מדיניות של גורמי הממשל.

מסמך זה אינו כולל את כל פסקי הדין, אלא מבקש להציג את מרבית פסקי הדין המרכזיים, באופן שעשוי לשפוך אור על מדיניות בית המשפט מאז תחילת המאה ה-21. הסקירה שתובא להלן מחלקת את פסקי הדין לקטגוריות הבאות, לפי נושאים בתחומי יהדות ומדינה: מיהו יהודי (שבות, גיור ומרשם), לאום, נישואין, בתי דין ורבנות, כשרות, חופש דת וחופש מדת, מגדר, להט"ב, כשרות, להט"ב, בתי דין ורבנות, נישואין, חופש דת וחופש מדת, מיהו יהודי (שבות, גיור ומרשם), ולאום; לצד אלו התווספו גם שתי סוגיות נוספות העוסקות בשילובה של החברה החרדית בחברה הישראלית – גיוס ותלמוד תורה ולימודי ליבה.

14 ראו להלן.

15 יש לזכור כי עתירות רבות אינן מגיעות בהכרח לפתחו של בית המשפט העליון. מאז הקמתם של בתי המשפט לעניינים מנהליים, שבמסגרתם דנים בתי המשפט המחוזיים בעניינים מנהליים שנדונו בעבר בבג"ץ, רבות מן העתירות בסוגיות יהדות ומדינה נדונות שם לצד ערכאות משפטיות נוספות.

הגרף הבא מתאר את חלוקת פסקי הדין שנסקרו לפי נושאים: [16]

בנוסף לפסקי הדין שניתנו, ישנן עתירות שהוגשו בשנים האחרונות ועדיין נדונות בבתי המשפט. ביניהן, ניתן להצביע על שלוש עתירות מרכזיות שעשויות להשפיע רבות על תחומי יהדות ומדינה: [17]

1. בג"ץ מתווה הכותל

ב-31.1.2016 אושר מתווה הכותל בהחלטת ממשלה,[18] לפיו תוקם רחבת תפילה דרומית לרחבת הכותל הקיימת, ובה תתאפשר תפילה במתכונת פלורליסטית ושוויונית וייעתן מקום מכבד למנהגי הזרמים השונים ביהדות. עקרונות היסוד של המתווה – ובראשם הצורך במינוי גורם ממשלתי שיהיה ממונה על הרחבה הדרומית, אשר יקבל את אופן התפילה הקיים בה כיום – אומצו על ידי היועץ המשפטי לממשלה.

זמן קצר לאחר החלטת הממשלה, המפלגות החרדיות חזרו בהן והחלו לדרוש את ביטולה, עד שלבסוף ביום 26.6.2017 הוחלט בממשלה על הקפאת יישום מתווה הכותל.

16 עמדתנו היא כי יש להפריד בין סוגיות יהדות ומדינה העוסקות בשאלה מהי מדינה יהודית לבין סוגיות העוסקות בשילובה של החברה החרדית בחברה הישראלית. עם זאת, בדיון הציבורי והפוליטי, שתי הסוגיות הללו נכרכות יחד ויש זיקה פוליטית וחברתית משמעותית ביניהן. משום כך, בהמשך לסקירת סוגיות יהדות ומדינה, נציג גם סקירה של פסיקות בנושאי לימודי ליבה, וגיוס ותלמוד תורה.

17 רשימה זו איננה ממצה את כלל העתירות שהוגשו בנושאי יהדות ומדינה ועוד לא ניתן פסק דין בעניינן. מעבר לכך שמידע בנוגע לכלל העתירות הללו אינו בנמצא, חלק מהעתירות סופן להידחות וחלקן עוסקות בעניינים נקודתיים. הבאנו כאן שלוש עתירות מרכזיות עם פוטנציאל גדול להשפעה על התחום שעדיין לא הגיעו לכדי הכרעה.

18 מן הראוי לציין כי הייתה זו ממשלה בראשות הליכוד שהורכבה גם על ידי המפלגות החרדיות. כשהגיעה ההצעה לממשלה, שרי ש"ס ויהדות התורה הצביעו נגדה, אך בהסכמה שבשתיקה אפשרו את אישורה.

החל משנת 2013 הוגשו שורה של עתירות לבג"ץ בעניין הכותל שנדונות יחד בבית המשפט, המרכזית שבהן הוגשה על ידי ארגוני הזרמים הלא-אורתודוקסיים,[19] ארגון נשות הכותל ואחרים. במשך השנים הוגשו גם עתירות שמתנגדות למתווה הכותל והדיון בעניינן אוחד.[20] הדיון החמישי בבית המשפט התקיים ביום 28.2.2023.

2. בג"ץ נשים בבחינות הרבנות

ביום 14.4.2019 הגישו מספר נשות הלכה באמצעות ארגון עתים עתירה כנגד הרבנות הראשית והמשרד לשירותי דת, בדרישה שיתאפשר להן לגשת לבחינות ההסכמה לרבנות שעורכת הרבנות הראשית לישראל.[21] יודגש כי לא מדובר בדרישה להסמכה רשמית לרבנות אלא באפשרות לגשת לבחינות ולקבל ציון, שעשוי להיות מוכר כחלופה להשכלה אקדמית.

במהלך הדיונים בעתירה סירבה הרבנות הראשית לאפשר לנשים לגשת לבחינות, אך נבחנה האפשרות להקים מערך בחינות חלופי. לאחר כינון ממשלה חדשה, החליט השר לשירותי דת דאז, מתן כהנא, להקים מערך חלופי שבו נבחנו נשים לראשונה כשנה לאחר מכן. אף על פי כן, העתירה בבג"ץ לא הוסרה, על פי העותרות, בכדי לוודא כי ההכרה בבחינות הללו שווה להכרה בבחינות שעורכת הרבנות הראשית (למעט הכרה לצורך הסמכה רשמית לרבנות).

לאחר הקמת הממשלה הנוכחית שבה נמסר המשרד לשירותי דת לידי ש"ס, דווח על הקפאה של פעילות מערך הנישואין החליפי. לפי פרסומים בתקשורת גורמים במשרד טוענים כי ייתכן שהמערך יסגר, ואילו בתגובת המדינה לבג"ץ נטען כי עמדת השר לשירותי דת מיכאל מלכיאלי היא כי על המערך לפעול תחת משרד ממשלתי אחר.

3. בג"ץ לאישור חוקי עזר עירוניים בתחום השבת

בשנת 2018, בעקבות התיקון לפקודת העיריות – המוכר כ"חוק המרכולים" – דחה שר הפנים דאז, אריה דרעי, את חוקי העזר של חמש רשויות מקומיות. בשנים שחלפו מאז הגישו עשר רשויות מקומיות בקשה לאישור שינויים בחוקי העזר העירוניים בנושא "פתיחת עסקים

19 בג"צ 145/13 התנועה ליהדות מתקדמת בישראל ואח' נ' ראש הממשלה ואח'; בג"ץ 8124/15 פרופ' שולמית מגנוס ואח' נ' הרב שמואל רבינוביץ, הממונה על הכותל המערבי ואח'.

20 בג"ץ 5199/16 עמותת ליבה יהודית ואח' נ' ראש הממשלה ואח'.

21 בג"ץ 2688/19 אביטל אנגלברג ואח' נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל ואח'.

וסגירתם" הכוללים הוראות בנושא פתיחת עסקים בשבת, ובקשתן טרם אושרה על ידי אף אחד משרי הפנים שכיהנו בתקופה זו.[22]

כתוצאה מכך, הגישו מספר רשויות מקומיות עתירות לבית המשפט שיורה לשר הפנים לאשר או לדחות את חוקי העזר, ביניהן הערים ראשון לציון, חולון, גבעתיים, מודיעין-מכבים-רעות ואחרות.[23]

22 אלו הרשויות המקומיות שהגישו בקשה לאישור שינוי חוקי העזר וטרם קיבלו מענה: ראשון לציון, גבעתיים, הרצליה, מודיעין, חולון, יהוד, קריית ביאליק, אור יהודה, חריש וקריית אונו (מידע שהתקבל ביום 30.8.22 מליאור שחר, הממונה על העמדת מידע לציבור, אגף בכיר לתכנון מדיניות במשרד הפנים, כמענה לבקשה על פי חוק חופש המידע שהוגש ביום 22.3.22 בשם הקליניקה לחופש המידע במכללה למינהל והתנועה לחופש המידע).

23 בג"ץ 3964/18 ראשון לציון נגד שר הפנים ואח'; בג"ץ 4973/18 גבעתיים נ' שר הפנים ואח'; בג"ץ 5012/18 חולון נ' שר הפנים ואח'; בג"ץ 6294/18 מודיעין מכבים רעות נ' שר הפנים ואח'.

סקירת פסקי הדין המרכזיים בנושאי יהדות ומדינה מאז שנת 2000:

מיהו יהודי (שבות, גיור ומרשם)				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
ע"א 8573/08 אורנן נ' משרד הפנים, סו(3) 44 (2013)	2008-2013	גרוניס, מלצר, פוגלמן.	רישום לאום "ישראלי" במרשם האוכלוסין.	**בית המשפט העליון דחה את הבקשה** ודן במורכבות קיומו של "לאום ישראלי" ולא התערב. לדעת השופט פוגלמן. הסוגיה אינה שפיטה מוסדית ומרשם האוכלוסין אינו המקום להכרעה בענייני דת ולאום.
דנג"ץ 18/15 פלונית נ' בתי הדין המיוחדים לגיור (נבו, 30.4.2015)	2015	רובינשטיין.	בקשה לדיון נוסף על פסק הדין בו נקבע כי לבית הדין המיוחד לגיור סמכות לבטל גיור במקרים חריגים.	השופט רובינשטיין **דחה את העתירה**, אך עמד על כך שאסור להקל בכבודם של גרים, וקבע כי הסמכות לבטל גיורים חריגים, כרוכה בשימוע. ההכרעה ניתנה על ביטול גיור שהושג במרמה, אך לא אמרה במפורש כי "המקרים החריגים" הם מרמה דווקא. כן ניתן להניח כי מקרים של ביטול גיור, יישענו על טענות מרמה. על בתי הדין להיזהר כי ביטול הגיור ישמש כטענה נקמנית בין בני זוג.
בג"ץ 4564/11 טיילר דוטי נ' שר הפנים (נבו, 31.1.2016)	2011-2016	נאור, הנדל פוגלמן	בקשה להכרה בגיור קונסרבטיבי הנערך בחו"ל לצורך חוק השבות.	**העתירה התקבלה**, התנאי לקבלת גיור הנערך הוא מחוץ לישראל הוא כי הקהילה היהודית שערכה את הגיור מוכרת על ידי האורגנים הדתיים המוסמכים לכך, ולא נדרשת הצטרפות לקהילה לצורך ההכרה.

בג"ץ 7625/06 רגצ'ובה נ' משרד הפנים (נבו, 31.3.2016)	2006-2016	נאור, רובינשטיין, ג'ובראן, חיות, מלצר, דנציגר, הנדל, פוגלמן, עמית.	הכרה בגיור אורתודוקסי שלא במסגרת מערך הגיור הממלכתי לצורך חוק השבות, גם לאחר ההגעה לישראל.	בית המשפט **קיבל את העתירה** וקבע כי חוק הכרה בגיור לצורך חוק השבות, חלה גם על מי שהגיע לישראל עובר לגיורו. אי-הכרה שכזו, אינה שוויונית ואין לפרש את החוק באופן שמביא להפליה פסולה. לשון החוק לא מלמדת על טיב הפיקוח לצורך הכרה בגיור, ולא מתחייב ממנה כי תהיה הכרה בגיור ממלכתי בלבד.
בג"ץ 11013/05 דהן נ' שר הפנים - משרד הפנים (נבו, 1.3.2021)	2005-2021	חיות, הנדל, פוגלמן, עמית, סולברג, ברק-ארז, ברון, קרא, מינץ.	הוראה למשרד הפנים להכיר במתגיירים רפורמים או קונסרבטיבים בישראל כיהודים לעניין חוק השבות.	בית המשפט **קיבל את העתירה** ופסק כי לאחר למעלה מ-15 שנות המתנה להכרעת המחוקק בסוגייה, ולנוכח הפגיעה בזכויות העותרים, יש להכיר בעותרים כיהודים לעניין שבות. בית המשפט הדגיש כי החלטה זו לא מונעת מהכנסת לצקת תוכן למושג הגיור בחוק השבות בהמשך.
בג"ץ 1775/19 מרינצ'בה נ' שר הפנים (נבו, 29.8.2021).	2019-2021	עמית, ברון, מינץ.	הכרה בזכויות הנובעות מחוק השבות לאלמנת זכאי שבות.	**העתירה התקבלה** ונקבע כי אלמנת זכאי שבות, זכאית אף היא לזכויות הנובעות מס' 4א לחוק. בית המשפט העלה כי ייתכן וסוגייה מעין זו עלתה בפני המחוקק, וכי קיימים מקרים בהם הקניית זכות שכזאת תמנע פירוק משפחה.

עע"ם 3091/21 מדינת ישראל - שר הפנים נ' פלונית (22.5.2022)	2021-2022	סולברג, שוחט, כנפי-שטייניץ.	קבלת תושבות לילדים שנולדו ממערכת יחסים פוליגמית.	דיון בסוגיית בקשה לקבלת מעמד בישראל מטעמים הומניטרים, לפי ס' 3א1 לחוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה), התשס"ג-2003. המשיבה נשואה לתושב ישראל ולשניים נולדו מספר ילדים. בית המשפט **קיבל את הערעור** ופסק כי מדינת ישראל מנסה להיאבק בעבירת ריבוי הנישואין, פסק הדין של בית המשפט המחוזי, נותן הכשר לריבוי נישואים ו"עוקף" את ס' 3 לחוק נשוא העתירה. השופטים קבעו כי קיומם של ילדים קטינים בישראל איננו מהווה טעם הומניטרי לקבלת תושבות.

לאום				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 5555/18 חסון נ' כנסת ישראל (נבו, 8.7.21)	2018-2021	חיות, מלצר, הנדל, פוגלמן, עמית, סולברג, ברק-ארז, מזוז, ברון, קרא, מינץ.	הוראת בטלות לחוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, או התערבות בו	**העתירה נדחתה.** נפסק בדעת רוב כי אין בחוק יסוד הלאום שלילה של המאפיינים הדמוקרטיים של מדינת ישראל. כחלק מפסק הדין, לא הוכרעה השאלה האם בג"ץ מוסמך לבצע ביקורת שיפוטית לחוקי יסוד. כמו כן, נקבע כי סמכות הכנסת כרשות מכוננת מוגבלת בכך שאינה יכולה לחוקק חוק יסוד השולל את זהותה של מדינת ישראל כיהודית ודמוקרטית.

נישואין				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 3045/05 בן-ארי נ' מינהל האוכלוסין, סא (3) 537 (21.11.2006)	2005-2006	ברק, ביניש, ריבלין, פרוקצ'יה, נאור. רובינשטיין, חיות.	**רישום העותרים, זוג חד-מיני כנשואים בישראל לאחר שנישאו אזרחית מחוץ לישראל.**	עתירה בנוגע לרישום נישואי בני זוג מאותו המין במרשם האוכלוסין. בית המשפט, בהרכב מורחב, **קיבל את העתירה** והחיל את הלכת פונק-שלזינגר גם על נישואים בין בני זוג מאותו המין והורה למשיב לרשום את העותרים כנשואים. פסק הדין עוסק בשאלת מרשם האוכלוסין בלבד.
עע"ם 7368/22 משרד הפנים נ' עדי בריל (נבו, 7.3.2023)	2022-2023	פוגלמן, כנפי-שטייניץ, כשר.	ערעור על פסק דינו של בית המשפט לעניינים מנהליים הקובע כי על פקיד הרישום לרשום בני זוג שנישאו בהיוועדות חזותית (נישואי יוטה) כנשואים.	הדיון נסוב בעיקר סביב סמכותו של פקיד הרישום לבצע שינוי במצב האישי. בהתבסס על הלכת פונק-שלזינגר, בית המשפט קבע כי פקיד השומה **צריך לבצע את הרישום** ולא לחקור אחרי מקור התעודה הרשמית שהוצגה לו, ההכרעה המסורה לו הינה מצומצמת לגבי מרשם האוכלוסין בלבד.

בתי דין ורבנות				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (נבו, 6.4.2006)	2003-2006	חשין, פרוקצ'ה, ג'ובראן.	שלילת הסמכות של בית הדין הרבני לדון במחלוקת רכושית בין בני זוג לאחר שתם הליך הגירושין.	**העתירה התקבלה.** לבית הדין הרבני יש סמכות לדון רק בנושאים שהוא הוסמך לדון בהם בחוק. כאשר מדובר בנושא דיני ממונות ועניני רכוש לאחר סיום הליך הגירושין, אין לבית הדין הרבני סמכות לדון, גם אם יש הסכמה של הצדדים.
בג"ץ 2232/03 פלונית נ' בית הדין הרבני האיזורי ת"א-יפו, סא (3) 496 (22.11.2006)	2003-2006	ברק, נאור, חיות.	קביעת סמכות השיפוט בגירושין של בני זוג יהודים מנישואים אזרחיים.	בני הזוג נישאו בטקס נישואין אזרחי בקפריסין, עם שובם לארץ נרשמו במרשם האוכלוסין כנשואים ואף קיימו טקס נישואין רפורמי. בג"ץ קבע כי הגירושין יעשו על ידי בית דין רבני, על בסיס חוות דעתו של הרב דיכובסקי לפיה יש מעמד לנישואים אזרחיים ("נישואי בני נח") באופן המאפשר לבית הדין הרבני לדון בעניינם. כמו כן נקבע כי אין בסמכות בתי הדין הרבניים לדון בהיבט הממוני של גירושין אלו. **העתירה נדחתה משום שפתרונה מוטל על המחוקק.**
בג"ץ 11230/05 מואסי נ' בית הדין השרעי לערעורים בירושלים (נבו, 7.3.2007)	2005-2007	חשין, ארבל וג'ובראן.	ביטול החלטת בית הדין השרעי לגבי מינוי בוררים.	העתירה התקבלה כנגד החלטת בית הדין השרעי לערעורים. בג"צ פסק כי ייתכנו פגמים שונים בהליכי בתי הדין הדתיים, שעשויים להביא להתערבות חריגה של בג"ץ בהליכים וביטול החלטות בית הדין הדתי.

בג"ץ 3856/11 פלונית נ' בית הדין השרעי העליון לערעורים (נבו, 27.6.2013)	2011-2013	נאור, ארבל, סולברג.	מתן אפשרות לאישה להתמנות כבוררת על ידי בית דין שרעי.	**העתירה התקבלה** תוך קביעה כי בורר אינו תפקיד דתי, באופן שמאפשר חריגה מעיקרון השוויון על פי הסייג בסעיף 7(ג) לחוק שיווי זכויות האישה. התחשבות בהוראות חוק שיווי זכויות האישה מובילה למסקנה כי יש לאפשר לעותרת לבחור בוררת אישה מטעמה.
בג"ץ 8213/14 כהנא דרור נ' השר לשירותי דת (נבו, 15.8.2017)	2014-2017	רובינשטיין, שהם, מזוז.	מינוי אישה למנכל"ית בתי הדין הרבניים.	**העתירה התקבלה.** בית המשפט קבע כי תפקיד מנהל בתי הדין הרבניים כתפקיד מנהלי-אדמיניסטרטיבי ולא דתי. על כן, אין מניעה למנות אישה הראויה לתפקיד. קביעה זו עולה בקנה אחד עם מגוון הסדרי חקיקה שונים כגון חוק שיווי זכויות האישה וחוק שוויון הזדמנויות בעבודה.
בג"ץ 5673/18 עתים יעוץ ומידע במעגל החיים היהודי נ' ועדת הבחירות לרבנים הראשיים לישראל (נבו, 14.8.2018)	2018	הנדל, סולברג, ברק-ארז.	עתירה לקביעת זהות ראשי המועצות הדתיות החברים ב"אסיפה הבוחרת" לקביעת הרבנים הראשיים לישראל, כמי שהינם "ראשי מועצות דתיות נבחרות" בלבד, ולא מי שמונו בידי השר לשירותי דת.	**העתירה התקבלה** תוך קביעה כי הפרשנות הנכונה לס' 8(4) ו-8(5) לחוק הרבנות הראשית, היא כי נציגי הציבור באסיפה הבוחרת יהיו ראש מועצות דתיות נבחרות לפי פרוצדורה המצויה חוק לשירותי דת, ולא מינוי ישיר על ידי השר. המסקנה עולה מלשון החוק, תכליתו וכוונת המחוקק. כמו כן, ראוי שיהיה ייצוג מגוון באסיפה למגוון אינטרסים המשפיעים על בחירת הרבנים הראשיים לישראל.

בג"ץ 7150/16 המרכז הרפורמי לדת ומדינה התנועה ליהדות מתקדמת בישראל נ' שרת המשפטים (נבו, 21.9.2020)	2016-2020	חיות, עמית, שטיין.	להעמיד את הרב אליהו, רב העיר צפת לדין משמעתי בגין התבטאויות פומביות שמתחו ביקורת אסור על מוסדות המדינה.	מול חופש הביטוי, עומדת הזכות להתעלם מדברי הזולת. במקרה דנן, נפגעה היכולת להתעלם. דברי הרב אליהו בנושאי התבוללות, להט"ב ומכירת נכסים לערבים, חרגו מהמסר ההלכתי שמותר לו להביע במסגרת תפקידו הדתי. **העתירה התקבלה.**
דנג"ץ 8537/18 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (נבו, 24.06.21)	2018-2021	חיות, מלצר, הנדל, פוגלמן, עמית, סולברג, ברק-ארז, מינץ, שטיין.	בקשה לדיון נוסף בפסק דין המכונה "הבוגדת" וקביעת זכויות רכושיות בבית המגורים לאישה.	בית המשפט **קיבל את הבקשה** וחזר בו מפסק הדין "הבוגדת", שם נפסק כי אין עילת התערבות בהחלטת בית הדין הרבני הגדול. בית המשפט התערב בהחלטת בית הדין הרבני הגדול והשיב על כנה את החלטת בית הדין האזורי כי האישה זכאית למחצית מזכויות מבית המגורים בו דרה עם בעלה דאז. נפסק כי בית הדין הרבני צריך לקבוע את החלטותיו ע"פ הדין האזרחי.

כשרות				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 4264/02 שותפות המגדלים אעבלין נ' המועצה המקומית אעבלין (נבו, 12.12.06)	2002-2006	ברק, ביניש, פרוקצ'יה.	ביטול חוק העזר העירוני הקובע כי רק המועצה המקומית רשאית להפעיל בית מטבחיים לחזירים.	**העתירה התקבלה** ובית המשפט ביטל את חוק העזר משום שהוא פוגע בחוק יסוד חופש העיסוק.

ע"א 1427/05 מ.ב. גלאט עוף למהדרין בע"מ נ' רשם הפטנטים, המדגמים וסימני המסחר (נבו, 25.6.2007)	2005-2007	ריבלין, חיות, אלון.	המערערת מבקשת לרשום על שמה את סימן המסחר "גלאט למהדרין".	ערעור אזרחי העוסק בשאלה האם ניתן לרשום את המילים "גלאט למהדרין" כסימן מסחרי רשום, הדיון נסוב סביב פקודת סימני המסחר. **הערעור נדחה** ונפסק כי חיבור המונחים יחדיו יוצר את ההנחה שמדובר במוצר 'כשר מאוד', לכן **אינו כשר לרישום.**
בג"ץ 11157/03 אירוח גולן בע"מ נ' הרבנות הראשית לישראל (נבו, 5.9.2007)	2003-2007	לוי, נאור, ארבל.	מתן תעודת כשרות על אף פתיחת העסק בשבת.	העותרת ביקשה לקבל תעודת כשרות בימות החול למרות פתיחתה בשבת, בטענה שהיא מופלית לרעה ביחס למסעדות אחרות באזור, שקיבלו תעודת כשרות למרות שפתוחות בשבת. העתירה עוסקת בשאלת סמכותו של רב מקומי ושל הרבנות הראשית בשאלת מתן תעודת כשרות לעסק. בית המשפט ציין כי דיני השבת יכול ויוחשבו כ"גרעין הקשה" של דיני הכשרות וכי בסמכות הרבנות לקבוע שאי עמידה בתנאי זה ישלול את כשרות המקום. בית המשפט **דחה את העתירה** וקבע כי בהחלטה הספציפית לא נמצאה הפליה שתחייב את הפיכת החלטת הרבנות ומתן תעודת כשרות.

בג"ץ 4780/13 אמונה-תנועת האשה הדתית לאומית נ' השר לשירותי דת (נבו, 25.4.2014)	2013-2014	נאור, דנציגר, סולברג.	הכרה בעותרת כ'מוסד מוכר' לצורך הכשרת משגיחות כשרות ולאפשר לנשים שעברו את הקורס להיבחן אצל הרבנות הראשית לישראל.	**העתירה נמחקה** לאחר שמועצת הרבנות הראשית הסכימה לקבוע תנאי-סף לתפקיד משגיח כשרות, באופן שיאפשר גם נשים להיבחן ולגשת לתפקיד. נקבע כי כל מועמד יידרש לעבור בחינה ברבנות הראשית, אך זו לא תקבע תנאים לעניין הליכי ההכשרה הקודמים לבחינה ומוסד הלימודים בו ילמד המועמד.
דנג"ץ 5026/16 גיני נ' הרבנות הראשית (נבו, 12.9.2017)		נאור, רובינשטיין, ג'ובראן, חיות, מלצר, סולברג, שהם.	בקשה לדיון נוסף בבג"ץ גיני בכדי לאפשר מתן תעודת כשרות פרטיות שאין בהן הטעיה של צרכנים ביחס לכשרות המוצרים.	**נדחתה העתירה לדיון נוסף** במובן זה שנדחתה הפרשנות של העותרים לחוק איסור הונאה בכשרות, שתאפשר מתן תעודות כשרות פרטיות. דעת הרוב קבע כי אסור להציג מצג כשרותי, אולם מותר להציג מצג אמת בדבר הסטנדרטים עליהם מקפיד בית האוכל ואופן הפיקוח על שמירתם, לצד הבהרה כי אין בידי בית העסק תעודת הכשר של הרבנות.
בג"ץ 1550/18 עמותת הפורום החילוני נ' שר הבריאות (נבו, 30.4.2020)	2018-2020	הנדל, פוגלמן, גרוסקופף.	התרת הכנסת מזון לבתי חולים בפסח.	בית המשפט **קיבל את העתירה** וקבע כי איסור הכנסת חמץ לא נקבע בהחלטת משרד הבריאות אלא לדרישת הרבנות הראשית ולא נעשה מכוח הסמכה בחוק. האיסור פוגע בזכויות היסוד לאוטונומיה של הפרט. נקבע בנוסף כי המאבטחים אינם רשאים לבצע חיפוש בתיקי הנכנסים.

בג"ץ 7091/19 לי-בר קייטרינג יפרח בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל (נבו, 31.08.2022)	2019-2022	פוגלמן, עמית, שוחט.	עתירה נגד ביטול תעודת כשרות המהדרין של העותרת.	עתירה לביטול החלטת רב העיר קריית גת, בטענה שזו נעשתה על רקע בירור יהדותם של עובדי החברה, ובפרט עובדים ממוצא אתיופי וממדינות חבר העמים, בצורה מפלה וגזענית. בית המשפט **קיבל את העתירה באופן חלקי** וקבע כי על רב העיר קריית גת לשקול מחדש, בהתאם לכללי המנהל התקין, את החלטתו.

חופש דת וחופש מדת				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 2957/06 חנן חסן נ' משרד הבינוי והשיכון והאגף לפיתוח מבני דת (נבו, 16.7.2006)	2006	ביניש, לוי, רובינשטיין.	חיוב המשיבים לבנות את מקווה הטהרה בצורה העונה על מנהגי חסידות חב"ד.	בית המשפט **דחה את העתירה** וקבע כי ככלל, בסוגיות שהן הלכתיות ולא מנהליות, יש לפעול לפי הנחיית הגורם המקצועי – רב היישוב במקרה דנן. עוד נקבע כי תושבי היישוב בחרו את הרב ומשכך בחרו בצביון מסוים שייוצג על ידי דעת הרב.
בג"ץ 10907/04 סולודוך נ' עיריית רחובות, פ"ד סד(1) 331 (2010)	2004-2010	פרוקצ'יה, לוי, ג'ובראן.	ביטול הקצאת מגרש לצורך הקמת 'כולל'.	בית המשפט **דחה עתירה** של מספר תושבים חילונים, כנגד החלטת העירייה להקצות שטח סמוך למגוריהם להקמת 'כולל', בטענה כי צביון האזור הוא חילוני. בית המשפט בחן את שאלת האיזון הראוי בין חופש הדת לחופש מדת וקבע כי העותרים לא הוכיחו כי הקמת הכולל תפגע בהם, וכי מבנה והרכב השכונה מאפשרים את הקמתו. ההקצאה נשארה בתוקפה.

עע"ם 662/11 סלע נ' ראש המועצה המקומית כפר ורדים, סיון יחיאלי (נבו, 9.9.2014)	2011-2014	חיות, הנדל, פוגלמן.	התערבות בהחלטת המועצה המקומית שלא להקצות קרקע להקמת מקווה, בשל היותה חורגת ממתחם הסבירות.	בית המשפט **קיבל את העתירה** ופסק כי החלטת המועצה במקומית כפר ורדים, להקפיא ולבטל מכרז לטובת הקמת מקווה ביישוב, חורגת ממתחם הסבירות. מצוות הטבילה קשורה לזכות לחופש דת ופולחן, העדר מקווה ביישוב שולל מתושבות היישוב את האפשרות לקיים פרקטיקה דתית מחייבת.
עע"ם 5875-10 התנועה המסורתית נ' המועצה הדתית באר שבע (נבו, 11.2.16)	2010-2016	ג'ובראן, נאור, רובינשטיין.	לאפשר למתגיירים רפורמים וקונסרבטיבים לעשות שימוש במקוואות טהרה ציבוריים.	**העתירה התקבלה.** נקבע כי מרגע שהקימה המדינה מקוואות ציבוריים והעמידה אותם לרשות הציבור, לרבות לצרכי גיור של מערך הגיור הממלכתי, אין היא יכולה לנהוג מדיניות מפלה בעניין זה ויש לאפשר גם למתגיירים במערך הגיור הפרטי שמפעילות התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית לעשות בהם שימוש. בעקבות פסק הדין תוקן סעיף 14ד לחוק שירותי הדת היהודיים, על מנת סמכות למועצה הדתית שלא להתקשר בהסכם לשם שימוש במקווה טהרה.
בג"ץ 5022/15 עתים נ' המשרד לשרותי דתות (נבו, 19.9.2016)	2015-2016	חיות, מזוז, ברון.	לאפשר לנשים לטבול בפרטיות, ללא נוכחות הבלנית.	**פסק דין מוסכם** קבע כי במידה וטובלת מבקשת לטבול בלא נוכחות של בלנית או חברה אין למנוע זאת ממנה.

ת"צ (מינהליים ת"א) 2139-05-14 עתים יעוץ ומידע במעגל החיים היהודי נ' המועצה הדתית בת ים (נבו, 14.12.2016)	2014-2016	יהודית שיצר.	השבת "אגרת נישואין" שנגבתה שלא כדין.	**התובענה התקבלה**, נפסק כי מועצות דתיות השונות קבעו סכום אגרה נוסף בגין כתובה מהודרת או מפוארת שלא כדין.
ת"צ (מינהליים מרכז) 36735-11-15 ישראלי כהן נ' המועצה הדתית ירושלים (נבו, 1.5.2017)	2015-2017	מיכל נד"ב.	תובענה ייצוגית, בה הוגשה הודעת חדילה בגין גביית יתר עבור טבילה במקוואות.	**בקשת האישור התקבלה** והביאה להסדרת נושא אגרות הטבילה כך שהתעריפים יהיו בהתאם לתקנות שירותי הדת. הובהרה זכאותן לפטור מתשלום של כלות לפטור מתשלום בשנת נישואיהן הראשונה ופורסמו ורועננו נהלי הגבייה.
דנג"ץ 3660/17 התאחדות הסוחרים והעצמאים הכללית נ' שר הפנים (נבו, 26.10.2017)	2017	נאור, חיות, דנציגר, הנדל, עמית, סולברג, ברק-ארז.	ביטול חוקי עזר המורים על פתיחת מספר מצומצם עסקים בשבת.	**העתירה נדחתה**. חוק ההסמכה הסמיך את הרשויות המקומיות בישראל להתקין בחוקי העזר הוראות הנוגעות לפתיחת עסקים בתחומן בשבת, ואין התנגשות מול הוראות חוק שעות עבודה ומנוחה, שלא מעלה איסור לפתיחת עסקים בשבת. בית המשפט הוסיף כי מבלי לגרוע במעמד השבת וצביונה הייחודי, המחוקק הטיל את מלאכת האיזון בין הערכים על הרשות המקומית.
עת"ם 58198-09-17 עתים נ' המועצה הדתית ירושלים (נבו, 20.2.2018)	2017-2018	שחם.	למנוע מהמועצה להחתים נשים שמבקשות לטבול ללא נוכחות בלנית על טופס ויתור על זכויות.	בעקבות המלצת בית המשפט, הודיעו המשיבים כי יפעלו על פי הנחיות המשרד לשירותי דת ויימנעו מהחתמת הטובלות במקוואות על מסמך ויתור. **העתירה התקבלה על בסיס הסמכות אלו**.

בג"ץ 7662/14 התנועה המסורתית נ' משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות חרדית (נבו, 20.2.2018)	2014-2018	דנציגר, הנדל, ברון.	ביטול החלטת משרד החינוך לקיזוז התמיכות שקיבלה העותרת על פעילותה בנושא תרבות תורנית והעברת שיעורי תורה שלא במסגרת לימודים פורמלית.	**בית המשפט דחה את העתירה** וקבע כי החלטה על קיזוז תמיכות במוסדות ציבור נבחנת על פי אמות מידה של החלטה מנהלית רגילה. המקרה דנן אינו ייחודי, ועמד במבחני הסמכות, ההליך ושיקול הדעת.
בג"ץ 7635/15 התנועה למדינה יהודית ודמוקרטית נ' היועץ המשפטי לממשלה, יהודה ויינשטיין (נבו, 6.6.2018)	2015-2018	הנדל, סולברג, ברון.	הפסקת הפעלת ענף הכדורגל בשבת.	**העתירה נמחקה** מאחר התשתית העובדתית לא רלוונטית עוד. הפעלת ענף הכדורגל בשבת נשענת על היתר ייעודי לפי ס' 12 לחוק שעות עבודה ומנוחה, ערב הדיון, פורסמה טיוטה להערות הציבור על היתר כללי להעסקה בענף הכדורגל בשבת לפי ס' 12(ב) לחוק שעות עבודה ומנוחה.
בג"ץ 7895/18 רסלר נ' השר לשירותי דת (נבו, 17.11.2019)	2018-2019	הנדל, ברון, גרוסקופף.	פתיחת קבר של ילדים שנולדו בבי"ח השרון ונמסר להם שילדיהם מתו ונקברו ימים ספורים לאחר שנולדו.	למרות שיקולים כבדים של וודאות למשפחות העותרים וחשד סביר שהילדים נחטפו ולא נקברו, **העתירה נדחית** מפאת חובת השמירה על כבודם של המתים שנקברו בקבר אחים ובבני המשפחות שלהם.

בג"ץ 2394/20 באמונתו יחיה נ' ראש הממשלה בנימין נתניהו (נבו, 16.04.2020)	2020	פוגלמן, מזוז, שטיין.	מתן אפשרות לתפילות בשטח פתוח מחוץ לבית הכנסת, בצל מגבלות הקורונה.	**בית המשפט דחה את העתירות,** למרות הפגיעה בחופש הדת והפולחן, לא נשללה זכות הפרט להתפלל שלא בציבור. גם בהלכה, "פיקוח נפש" גובר על מצוות התפילה בציבור. הפגיעה בחופש הדת והפולחן, עמדה במבחני המידתיות ונסוגה מפני הזכות לחיים.

מגדר				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 746/07 רגן נ' משרד התחבורה, פ"ד סד(2) 530 (2011)	2007-2011	רובינשטיין, ג'ובראן, דנציגר.	ביטול ההפרדה המגדרית בקווי האוטובוס ה'מהדרין'.	**קבלת עתירה כנגד מדיניות ההפרדה בין גברים לנשים ב'קווי המהדרין'.** הטענה המרכזית של העותרת היא כי מדובר בפגיעה בשוויון, בזכות חוקתית לכבוד, חופש הדת והמצפון, כל זאת ללא סמכות חוקית. בית המשפט קבע כי ההפרדה הקיימת אסורה וכי מפעיל קווי אוטובוס אינו רשאי להורות על הפרדה בישיבה באוטובוס.
רע"א 6897/14 רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך- פורום נשים דתיות (נבו, 9.12.2015)	2014-2015	חיות, דנציגר, ברק-ארז.	ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי לאשר תובענה ייצוגית כנגד תחנת "קול ברמה".	תובענה ייצוגית כנגד תחנת הרדיו "קול ברמה בע"מ" בטענה כי המדיניות המוצהרת בה נקטה, שלא להשמיע נשים היא הפליה אסורה. **בית המשפט העליון דחה את בקשת הערעור וקבע כי המדיניות שננקטה על ידי תחנת הרדיו, מפלה.** כן קבע כי עמותת קולך, עונה על התנאים לשמש כתובעת ייצוגית בשל החסמים התרבותיים המקשים על מציאת תובע בעל עילה אישית.

בג"ץ 1823/15 תמר בן-פורת נ' רשם המפלגות (נבו, 10.1.2019)	2015-2019	חיות, מלצר, הנדל, פוגלמן, קרא.	**תיקון תקנון מפלגת אגודת ישראל כך שיאפשר לנשים להצטרף כחברות המפלגה.**	בית המשפט **קיבל את העתירה**, והורה להסיר את המילה "איש" מס' 6(א) לתקנון המפלגה ולהצהיר כי ס'6(ד) לא ימנע מנשים להתקבל אליה. עם זאת, המפלגה טענה כי שינוי התקנון לא יביא בפועל לקבלת נשים למפלגה, משום שלא יוכלו להתחייב לפעול בהתאם להוראות מועצת גדולי התורה וההלכה היהודית.
ע"פ 5338/17 אבוטבול ראש עיריית בית שמש נ' פיליפ (נבו, 1.11.2018)	2017-2018	מלצר, שהם, מינץ.	הסרת שלטים המבקשים להדיר נשים במרחב הציבורי, שנתלו ברחבי העיר בית שמש.	אכיפת פסק דין מנהלי, שהורה על הסרת שלטים פוגעניים בעיר בית שמש. בית המשפט קיבל את הבקשה ביחס לחלק מהשלטים והורה על קנס בגין כל יום איחור בהסרתם. נפסק כי "שלטי צניעות" הינם חלק מתופעה קשה של הדרת נשים במרחב הציבורי ועל הרשות המקומית להימנע מלהציב שלטים מסוג זה בתחומה.
בג"ץ 3865/20 שוקרון נ' המועצה המקומית קרית ארבע (נבו, 7.10.2020)	2020	עמית, ברון, גרוסקופף.	קביעת פתיחת שעות הבריכה בקרית ארבע גם ל"שעות משפחה" של רחצה מעורבת.	המוצא היא כי שחייה מעורבת היא הכלל ושחייה ברחצה נפרדת היא חריג שהרשות מוסמכת לקבוע. חלוקת משאב ציבורי, צריכה לשרת את הציבור כולו לשם שמירה על מנהל תקין. **בית המשפט קיבל את העתירה** מאחר שבקריית ארבע לא מדובר במיעוט זניח, והתושבים זכאים ליהנות מהקצאה הוגנת ושוויונית בפעילות הבריכה.

בג"ץ 8010/16 ברזון נ' מדינת ישראל (נבו, 12.7.2021)	2016-2021	מלצר, הנדל, פוגלמן, ברון, אלרון.	אכיפת איסור הפרדה מגדרית במערכת ההשכלה הגבוהה.	**העתירה התקבלה חלקית**, נקבע כי ההפרדה מגדרית במדשאות הקמפוס הינה אסורה, וכן כי האיסור על מרצות ללמד גברים, פוגע בכבודן. עם זאת, השופטים נחלקו בשאלת הפרדה מגדרית במסגרות החרדיות ובדעת רוב נפסק כי היא עומדת בפסקת ההגבלה מאחר שתכליתה ראויה והיא מידתית.
בג"ץ 6031/22 המטה למען ארץ ישראל נ' ראש הממשלה (נבו, 18.09.2022)	2022	מינץ, שטיין, כבוב.	ביטול או צמצום איסור הכנסת תשמישי קדושה להר הבית.	**העתירה נדחתה בשל אי מיצוי הליכים ובהיעדר עילה להתערבות שיפוטית**. הרכב השופטים הדגיש את אמת המידה המצומצמת עד מאוד, להתערבות בהסדרי הביטחון בהר הבית, המחייבים איזון אינטרסים עדין במציאות מדינית מורכבת.

להט"ב				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 8988/06 משי זהב נ' אילן פרנקו ממ"ז ירושלים (נבו, 27.12.06)	2006	ביניש, ריבלין, פרוקצ'יה.	דרישה כי המשטרה תימנע מלאשר את מצעד הגאווה.	**דחיית עתירות שהוגשו נגד עריכת מצעד הגאווה בירושלים**. בג"ץ פסק כי חופש הביטוי והזכות להתכנסות והפגנה הם מזכויות היסוד של האדם בישראל. בית המשפט קבע כי האיזון בין חופש הביטוי לשלום הציבור מפני קהל עוין יתבצע לפי מבחן ה"וודאות הקרובה".

בג"ץ 781/15 ארד-פנקס נ' הוועדה לאישור הסכמים לנשיאת עוברים על פי חוק הסכמים לנשיאת עוברים (אישור הסכם ומעמד הילוד), התשנ"ו-1996 (נבו, 27.2.2020)	2015-2020	חיות, מלצר, הנדל, פוגלמן, עמית.	החלת הסדר הפונדקאות לפי חוק לנשיאת עוברים גם על זוגות גברים חד-מיניים.	בג"ץ **קיבל את העתירה** ופסק כי הוראות חוק ההסכמים לאשר הסכם לנשיאת עוברים עם אישה פונדקאית, שאינו מאפשר לבני זוג מאותו המין ולגברים יחידים פוגע בזכות לשוויון ולמימוש הזכות להורות. פגיעה זו היא מוגברת, מאחר שהיא במובנים רבים האפשרות היחידה לממש הורות גנטית.
ע"א (מחוזי ב"ש) 52336-06-20 יוסי כהן נ' אגודה לשמירת זכויות הפרט (נבו, 19.8.2020)	2020	אריאל ואגו.	פיצויים בגין חוק איסור הפליה על אי-מתן שירות בשל נטייה מינית והשקפת עולם להטב"ית.	בעל בית דפוס בבאר שבע ("דפוס הקשת"), שסירב להדפיס עלונים ומדבקות בפניית ראש האחווה הגאה באוניברסיטת בן גוריון, חויב בפיצויים ללא הוכחת נזק על הפליה. הבית המשפט **דחה את הערעור** והשאיר את הפיצויים בעינם. בקשת רשות ערעור בית המשפט העליון, נמחקה לאור המלצת השופטים.

גיוס ותלמוד תורה				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 5803/06 גוטמן נ' שר הבטחון (נבו, 23.4.2007)	2006-2007	ארבל, רובינשטיין, ג'ובראן.	פירוש תקנה 7 לתקנות דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם, תשס"ה-2005 כך שיאפשר התרת יציאת תלמידי ישיבה שגיוסם נדחה מחוץ לישראל בחופשות, ללא בקשת אישור.	עתירה העוסקת ביציאה מישראל בחופשות לתלמידים שגיוסם נדחה על ידי חוק טל. בג"ץ קבע כי חוק דחיית השירות צריך להיקרא לאור חוק שירות הביטחון הקובע כי החלטה מעין זו היא בסמכות שר הביטחון. בית המשפט **דחה את העתירה** וקרא למחוקק המשנה להסדיר עניין זה, ולהבחין בין תלמידי ישיבה צעירים למבוגרים.

בג"ץ 6298/07 רסלר נ' כנסת ישראל, פ"ד סה(3) 1 (2010)	2007-2010	ביניש, ריבלין, גרוניס, נאור, ארבל, רובינשטיין, חיות, מלצר, הנדל.	ביטול חוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם, התשס"ב-2002.	בית המשפט קבע כי חוק דחיית השירות, אינו מידתי ומשכך אינו חוקתי. לכן, נקבע כי הכנסת לא תוכל להאריך את תוקפו. הנשיאה ביניש, בפסק הדין המרכזי ציינה כי בית המשפט בחן את הסוגיה באיפוק וריסון במשך שנים, בגלל המורכבות הגדולה בחברה הישראלית. דעת שופטי הרוב קבעה, כי יש **לקבל את העתירה וכי החוק אינו חוקתי**. לדברי שופטי הרוב, ניתוח הנתונים מוכיח שהמדינה לא עומדת בנטל ההוכחה, להגשמת מטרות החוק. השופט גרוניס בדעת מיעוט, סבר כי יש לדחות את העתירה. זאת מהטעם, שאין צידוק להפעלת ביקורת שיפוטית על הכנסת במקרה בו רוב מעניק למיעוט זכויות.
בג"ץ 616/11 התאחדות הסטודנטים בישראל נ' ממשלת ישראל, סו(3) 819 (2014)	2011-2014	רובינשטיין, ארבל, ג'ובראן, חיות, הנדל, גרוניס, נאור.	ביטול הסעיף התקציבי הנוגע לתמיכה באברכי כוללים.	בית המשפט **קיבל את העתירה חלקית**, וקבע כי המסלול "הבסיסי", שתכליתו היא חברתית-כלכלית, אינו יכול להביא למימושה וכן לא עומד במבחני המידתיות. לעומת זאת, המסלול "המצומצם" לתמיכה באברכים שצלחו את המסלול הבסיסי, ותכליתו היא עידוד לומדי תורה, עומד במבחן המידתיות.

בג"ץ 3871/15 המרכז הרפורמי לדת ומדינה של התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמית בישראל) נ' ממשלת ישראל (נבו, 27.12.2016)	2015-2016	מזוז, נאור, רובינשטיין.	ביטול ההכרה בלימודים בישיבה או בכולל של בן זוגה של אם עובדת או לומדת כעיסוק המצדיק מתן תמיכה בהחזקת הילדים במעון יום.	**העתירה נדחתה.** לא קמה עילה להתערבותו של בית משפט זה במבחני התמיכה. אוכלוסיית היעד של מבחני התמיכה היא אימהות עובדות או לומדות, ותכליתו "עידוד שילובן של אימהות בשוק העבודה". משום כך, בחינת עיסוקו של האב במסגרת מבחני התמיכה נועדה אך כדי לוודא שהתמיכה לא תינתן למשפחה שבה ההורה האחר פנוי לטפל בילדים. כאשר בן הזוג לומד בישיבה או בכולל, הוא אינו פנוי לטפל בילדים בשעות הלימודים ולכן מדובר במבחן רלוונטי.
בג"ץ 1877/14 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' הכנסת (נבו, 12.9.2017)	2014-2017	נאור, רובינשטיין, חיות, מלצר, הנדל, פוגלמן, עמית, סולברג, שהם.	ביטול הסדר הגיוס לבני הישיבות ש"תורתם אמונתם" לאור פגיעה בעקרון השוויון.	תקציר: **העתירה התקבלה ובית המשפט פסק כי הסדר גיוס בני הישיבות אינו חוקתי.** הסדר הגיוס פוגע בעקרון השוויון ולא יוצר שינוי מהסדרים שקדמו לו ולא עומד במבחני המידתיות. הכנסת נדרשת ליצור מתווה חדש, שיביא לצמצום פערים חברתיים בצורה מדורגת. ההכרזה על הביטול ממתינה עד לחודש יולי 2023.
בג"ץ 5782/21 זילבר נ' שר האוצר (נבו, 12.1.2022)	2021-2022	פוגלמן, גרוסקופף, שטיין.	ביטול החלטת האוצר להפסיק את המימון במעונות יום למשפחות אברכים.	משרד האוצר ביטל את התמיכה במימון מעונות ליום למשפחות אברכים. בית המשפט **קיבל את העתירה** ופסל את החלטת משרד האוצר, כך שהממשלה חייבת לסבסד את מעונות היום לפי מבחני התמיכה הישנים עד לסיומה של שנת הלימודים.

בג"ץ 3160/21 יוספה רובל נ' משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (נבו, 20.6.2022)	2021-2022	עמית, כנפי-שטייניץ, כבוב.	להכיר גם בלימודים תורניים של נשים כמבחן רלוונטי למתן תמיכה בהחזקת הילדים במעון יום.	מבחני התמיכה הכירו באישה עובדת או לומדת במוסדות שונים לשם סבסוד העלות של החזקת הילדים במעון יום, אך לא הכירו בלימודים תורניים של נשים. בעקבות העתירה **תוקנו הנהלים על מנת להכיר גם בנשים שלומדות במוסדות תורניים ובעקבות זאת העתירה נמחקה.**

לימודי ליבה				
	שנים	שופטים	הסעד המבוקש	תקציר
בג"ץ 4805/07 המרכז לפלורליזם יהודי נ' משרד החינוך, פ"ד סב(4) 571 (2008)	2007-2008	פרוקצ'יה, ג'ובראן, פוגלמן.	חיוב לימודי ליבה בבתי ספר חרדיים.	בית המשפט פסק בעבר כי יש לשלול תקציבים מבתי ספר שאינם עומדים בתנאי ההכרה הנדרשים, פסק דין זה לא קוים. פסק הדין עוסק בשאלה על נחיצות קיום לימודי ליבה, תוך שקילת האינטרס הציבורי ביצירת מכנה ערכי משותף לכל חלקי החברה. בית המשפט מבקר את התנהלות משרד החינוך, שנמנע מליישם פסק דין קודם בנושא ומדגיש את חובת רשויות המדינה לציית לחוק. לאחר כתיבת פסק הדין, אושר בכנסת חוק חדש הנוגע לסוגייה זו. **בעקבות התפתחות חקיקתית זו, לא ניתן סעד אופרטיבי.**

בג"ץ 3752/10 רובינשטיין נ' הכנסת (נבו, 17.9.2014)	**2010-2014**	**גרוניס, נאור, ארבל, רובינשטיין, ג'ובראן, חיות, הנדל, פוגלמן, עמית.**	**ביטול חוקתיות חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008.**	**חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים מקנה פטור מ"לימודי הליבה" למוסדות חינוך חרדיים שלומדים בהם תלמידי כיתות ט' עד י"ב בישיבות קטנות. בהתאם לחוק, מתוקצבים מוסדות אלו בשיעור של 30% מתקצוב של תלמידים הלומדים במוסדות חינוך על יסודיים במסלול לימודים עיוני. בעתירה נטען, כי החוק אינו חוקתי, שכן הפטור מלימודי הליבה פוגע ביכולת ההשתלבו של תלמידים חרדיים בחברה ובשוק העבודה, ועל כן, פוגע בזכויותיהם החוקתיות לכבוד האדם ולחופש העיסוק. בדעת רוב הוחלט מלדחות את העתירה.**

המרכז ליהדות ומדינה
מבית מכון הרטמן

מרכז מנומדין למשפט יהודי ודמוקרטי
مركز منوماديـن للقضاء اليهودي والديمقراطي
Menomadin Center for Jewish & Democratic Law
הפקולטה למשפטים
אוניברסיטת בר־אילן

MENOMADIN
foundation